

**EUROOPPALAINEN PERUSKIRJA NAISTEN JA MIESTEN VÄLISESTÄ
TASA-ARVOSTA PAIKALLISHALLINNOSSA**

**Peruskirja, jolla Euroopan kunnat ja maakunnat sitoutuvat käyttämään
valtaansa ja yhteistyökumppanuuksiaan asukkaidensa tasa-arvon
edistämiseksi**

**Euroopan kuntien ja alueiden liitto CEMR ja sen kumppanit ovat laatineet asiakirjan ja
edistävät sen toteuttamista**

Johdanto

Eurooppalainen peruskirja naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta paikallishallinnossa on osoitettu Euroopan alue- ja paikallishallinnoille, joita pyydetään allekirjoittamaan se ja sitoutumaan julkisesti naisten ja miesten tasa-arvon periaatteeseen sekä toteuttamaan peruskirjassa esitetyjä sitoumuksia omalla alueellaan. (Alkuperäisessä tekstissä käytetään termiä alue- ja paikallishallinto, local and regional governments. Jatkossa tässä raakakäännöksessä käytetään suomalaisia termejä kunnat ja maakunnat).

Kukin allekirjoittajaviranomainen sitoutuu edistämään peruskirjan toteutusta laatimalla tasa-arvosuunnitelman, jossa esitetään ne painopisteet, toimenpiteet ja resurssit, joita viranomainen käyttää peruskirjan tavoitteiden saavuttamiseksi.

Kukin allekirjoittajaviranomainen ryhtyy kaikkien alueensa instituutioiden ja järjestöjen kanssa yhteistyöhön todellisen tasa-arvon saavuttamiseksi käytännössä.

Peruskirja on laadittu Euroopan kuntien ja alueiden liiton projektissa yhteistyössä monien kumppanien kanssa, jotka on lueteltu jäljempänä. Projekti on toteutettu EU:n viidennen tasa-arvo-ohjelman tukemana vuosina 2005 – 2006.

* * * * *

Naisten ja miesten välinen tasa-arvo on kaikkien ihmisten perusoikeus ja jokaisen demokratian välttämätön arvo. Sen saavuttaminen edellyttää tämän oikeuden tunnustamista lainsäädännössä ja sen tehokasta soveltamista kaikilla elämäalueilla: politiikassa, taloudessa, yhteiskuntaelämässä ja kulttuurissa.

Vaikka muodollisia tunnustuksia on tehty paljon ja edistystä on tapahtunut, naisten ja miesten välistä tasa-arvoa arkielämässä ei edelleenkään ole saavutettu. Naisilla ja miehillä ei käytännössä ole samoja oikeuksia. Sosiaalista, poliittista, taloudellista ja kulttuurista epätasa-arvoa on edelleen, joista esimerkkeinä ovat muun muassa palkkaerot ja poliittinen aliedustus.

Tämä eriarvoisuus johtuu sosiaalisista rakenteista, jotka perustuvat moniin perheessä, koulutuksessa, kulttuurissa, mediassa, työelämässä ja yhteiskunnan järjestelmässä esiintyviin stereotyyppioihin. Hyvin monella alueella on mahdollista toimia, ottaa käyttöön uusi lähestymistapa ja tehdä rakenteellisia muutoksia.

Kunnat ja maakunnat ovat ihmisiä lähimpänä olevat hallinnon tasot. Niillä on parhaat edellytykset estää eriarvoisuuden jatkumisen ja edistää todella tasa-arvoista yhteiskuntaa. Ne voivat toimivaltansa avulla ja toimimalla yhteistyössä erilaisten paikallisten toimijoiden kanssa toteuttaa konkreettisia toimenpiteitä, jotka edistävät naisten ja miesten tasa-arvoa.

Subsidiariteettiperiaate on lisäksi erityisen tärkeä toteutettaessa käytännössä naisten ja miesten oikeutta tasa-arvoon. Periaate koskee kaikkia hallintotasoja: EU:n tasoa,

kansallista, alueellista ja paikallista tasoa. Vaikka Euroopan kuntien ja maakuntien toimivalloissa on suuria eroja, ne kaikki voivat ja niiden täytyy osallistua myönteisesti tasa-arvon edistämiseen käytännöllisillä keinoilla, jotka vaikuttavat niiden asukkaiden jokapäiväiseen elämään.

Subsidiariteettiperiaatteeseen liittyvät läheisesti paikallisen ja alueellisen itsehallinnon periaatteet. Euroopan neuvoston vuonna 1985 tehdyssä paikallisen itsehallinnon peruskirjassa, jonka ovat allekirjoittaneet useimmat Euroopan valtiot, painotetaan *"paikallisviranomaisten oikeutta ja kelpoisuutta säännellä ja hoitaa lain nojalla huomattavaa osaa julkisista asioista omalla vastuullaan ja paikallisen väestön etujen mukaisesti"*. Tasa-arvo-oikeuden toteuttamisen ja edistämisen täytyy kuulua tämän paikallisen itsehallinnon konseptin ytimeen.

Kuntien ja maakuntien on tuettava tarkoituksenmukaisten valintojen tekemistä päivittäisen elämän konkreettisimmilla alueilla, kuten asumisessa, turvallisuudessa, julkisessa liikenteessä, työelämässä tai terveydessä.

Kun naiset otetaan täysimääräisesti mukaan paikallis- ja aluepolitiikan kehittämiseen ja toteuttamiseen, voidaan myös ottaa huomioon heidän elämäkokemuksensa, taitotietonsa ja luovuutensa.

Jos haluamme saavuttaa tasa-arvoisuuteen perustuvan yhteiskunnan, kuntien ja maakuntien on välttämätöntä ottaa sukupuoliluottuvuus huomioon kaikilta osin politiikassaan, organisaatioissaan ja käytännöissään. Tämän päivän ja huomisen maailmassa naisten ja miesten todellinen tasa-arvo on myös avain taloudelliseen ja yhteiskunnalliseen menestykseen - ei pelkästään EU:n tai yhden jäsenvaltion tasolla, vaan myös alueillamme, kaupungeissamme ja paikallisyhteisöissämme.

* * * * *

Euroopan kuntien ja alueiden liitto ja sen naispoliitikkojen komitea ovat jo vuosien ajan toimineet aktiivisesti naisten ja miesten tasa-arvon edistämiseksi paikallis- ja aluetasoilla. CEMR julkisti vuonna 2005 tasa-arvoisen eurooppalaisen kaupungin konkreettisena työvälteenä Euroopan kunnille ja maakunnille. Eurooppalainen tasa-arvoinen kaupunki -projektissa tunnistettiin eräiden eurooppalaisten kaupunkien ja kuntien, hyviä käytäntöjä ja laadittiin menetelmä, jolla naisten ja miesten tasa-arvoon tähtääviä käytäntöjä voidaan toteuttaa paikallis- ja aluetasoilla. Tämä peruskirja on jatkoa tälle työlle.

Paikallis- ja aluehallintojen rooli sukupuolten tasa-arvon edistäjänä vahvistettiin kuntien maailmanjärjestön IULA:n vuonna 1998 hyväksymässä julistuksessa *"Naiset paikallishallinnossa"*. Naisten ja miesten tasa-arvo on myös kuntien uuden maailmanjärjestön, UCGL:n yhtenä päätavoitteena.

JOHDANTO-OSA

Euroopan kuntien ja alueiden liitto, joka edustaa Euroopan paikallis- ja aluehallintoja ja toimii yhteistyössä seuraavien kumppanien kanssa:

Itävallan kaupunkiliitto

Bulgarian tasavallan kuntien kansallinen liitto

Kyproksen kuntaunioni

Tšekin tasavallan kaupunkien ja kuntien unioni

Suomen Kuntaliitto

CEMR:n Ranskan osasto (AFCCRE)

CEMR:n Saksan osasto (RGRE)

Kreikan kuntien ja yhteisöjen keskusunioni (KEDKE)

Unkarin paikallisviranomaisten kansallinen liitto (TÖOSZ)

CEMR:n Italian osasto (AICCRE)

AICCRE:n Toscanan liitto

Luxemburgin kaupunkien ja kuntien liitto (SYVICOL)

Puolan kaupunkiliitto

Espanjan kuntien ja provinssien liitto (FEMP)

Baskimaan kuntaliitto

Extremaduran kuntien ja provinssien liitto (FEMPEX)

Wienin kaupunki (Itävalta)

Saint Jean de la Ruellen kaupunki (Ranska)

Frankfurt am Mainin kaupunki (Saksa)

Burguillos del Cerron kaupunki (Espanja)

Cartagenan kaupunki (Espanja)

Sevillan kaupunki (Espanja)

Valencian kaupunki (Espanja)

Paikallis- ja alueviranomaisten Euroopan ja Välimeren pysyvä yhteistyökomitea (COPPEM)

Belfort-Montbéliardin aika- ja liikennevirasto (Ranska),

muistuttaa, että Euroopan yhteisö ja unioni perustuvat perusoikeuksiin ja -vapauksiin, joihin kuuluu naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen, ja että Euroopan lainsäädäntö on ollut tällä alueella Euroopassa tapahtuneen edistyksen perustana,

muistuttaa Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksia koskevista sopimuksista ja etenkin vuonna 1979 hyväksytyn naisten kaikkinaisen syrjinnän kieltävän kansainvälisen sopimuksen,

painottaa Euroopan neuvoston olennaisia toimia naisten ja miesten tasa-arvon ja paikallisen itsehallinnon edistämiseksi,

ottaa huomioon, että naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistämiseksi on otettava huomioon kolme toisiaan täydentävää näkökulmaa; välittömien epätasa-arvoisuuksien poistaminen, välillisten epätasa-arvoisuuksien kitkeminen ja sellaisen poliittisen, lainsäädännöllisen ja sosiaalisen ympäristön rakentaminen, joka tukee tasa-arvoisen demokratian aktiivista kehittymistä,

pahoittelee tasa-arvoa koskevan lainsäädännön ja käytännön toteutuksen jatkuvaa eroa,

ottaa huomioon, että Euroopan kunnilla ja maakunnilla on ja niillä täytyy olla tärkeä rooli kansalaistensa ja asukkaidensa tasa-arvon toteuttamisessa etenkin naisten ja miesten tasa-arvon osalta kaikilla vastuualueillaan,

ottaa huomioon, että naisten ja miesten tasapuolinen osallistuminen ja edustus päätöksenteko- ja johtoasemissa on demokratian kannalta olennaista,

saa innoituksensa tätä toimintaa varten erityisesti vuonna 1979 hyväksytystä naisten kaikkinaisen syrjinnän kieltävästä kansainvälisestä sopimuksesta, Yhdistyneiden kansakuntien vuoden 1995 Pekingin julistuksesta ja toimintaohjelmasta sekä vuoden 2000 yleiskokouksen 23. erityisistunnon (Peking +5) päätöslauselmista, Euroopan unionin perusoikeuskirjasta, joulukuussa 1996 annetusta neuvoston suosituksesta naisten ja miesten tasapuolisesta osallistumisesta päätöksentekoon sekä kuntien maailmanjärjestön, IULA:n vuonna 1998 hyväksymässä julistuksessa "Naiset paikallishallinnossa".

haluaa kunnioittaa syyskuussa 1981 voimaan tulleen Yhdistyneiden kansakuntien naisten kaikkinaisen syrjinnän kieltävän kansainvälisen sopimuksen voimaantulon 25-vuotisjuhlaa,

on laatinut tämän eurooppalaisen peruskirjan naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta paikallishallinnossa ja pyytää Euroopan kuntia ja maakuntia allekirjoittamaan tämän peruskirjan ja panemaan sen täytäntöön.

OSA I

PERIAATTEET

Tämän eurooppalaisen naisten ja miesten paikallishallinnon tasa-arvon peruskirjan allekirjoittajat tunnustavat seuraavat periaatteet toimintansa perustaksi:

1. Naisten ja miesten tasa-arvo on perusoikeus

Kuntien ja maakuntien on toteutettava tämä perusoikeus kaikilla vastuualueillaan muun muassa poistamalla kaikki välittömän ja välillisen syrjinnän muodot.

2. Naisten ja miesten tasa-arvon varmistaminen edellyttää moninkertaisen syrjinnän ja heikomman aseman käsittelemistä

Naisten ja miesten välistä tasa-arvoa käsiteltäessä on otettava huomioon moninkertainen syrjintä ja heikompi asema, joka voi perustua sukupuolen lisäksi myös rotuun, ihonväriin, etniseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, geneettisiin ominaisuuksiin, kieleen, uskontoon tai vakaumukseen, kansalliseen vähemmistöön kuulumiseen, varallisuuteen, syntyperään, vammaisuuteen, ikään, sukupuoliseen suuntautumiseen tai sosioekonomiseen asemaan.

3. Naisten ja miesten tasapuolinen osallistuminen päätöksentekoon on demokraattisen yhteiskunnan edellytys

Naisten ja miesten oikeus tasa-arvoon edellyttää sitä, että paikallis- ja alueviranomaiset ryhtyvät kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin ja ottavat käyttöön kaikki strategiat, joita tarvitaan naisten ja miesten tasapuolisen edustuksen ja osallistumisen edistämiseksi kaikilla päätöksenteon alueilla.

4. Sukupuoleen perustuvien stereotyyppien poistaminen on olennaista naisten ja miesten tasa-arvon saavuttamisessa

Kuntien ja maakuntien on edistettävä sukupuoleen perustuvien stereotyyppien ja sellaisten esteiden poistamista, joihin naisten epätasa-arvoisuus perustuu ja jotka johtavat naisten ja miesten roolien epätasa-arvoiseen arviointiin politiikassa, taloudessa, yhteiskunnassa ja kulttuurissa.

5. Naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen edellyttää tasa-arvonäkökohtien ottamista mukaan paikallis- ja aluehallinnon kaikissa toiminnoissa

Sukupuolten tasa-arvonäkökohta on otettava huomioon laadittaessa politiikkoja, menetelmiä ja instrumentteja, jotka vaikuttavat ihmisten päivittäiseen elämään

paikallistasolla – esimerkiksi käyttämällä tasa-arvon valtavirtaistamisen¹ ja budjetoinnin sukupuolinäkökulman² menetelmiä. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi on analysoitava ja otettava huomioon naisten kokemukset paikalliselämästä, mukaan lukien asuin- ja työolosuhteet.

6. Naisten ja miesten tasa-arvon edistämiseen tarvitaan asianmukaisesti resursoituja ohjelmia ja toimintasuunnitelmia

Kuntien ja maakuntien on laadittava tasa-arvo-ohjelmat ja suunnitelmat, joiden toteuttamiseen on varattava tarvittavat taloudelliset resurssit ja henkilöstöresurssit.

Nämä periaatteet ovat jäljempänä osassa III esitettyjen artiklojen perustana.

¹ Sukupuolen valtavirtaistaminen: YK:n talous- ja sosiaalineuvosto ECOSOC määritteli heinäkuussa 1997 sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen seuraavasti: ”Sukupuolinäkökulman kokonaisvaltainen soveltaminen tarkoittaa, että jokaisen toimenpiteen, lainsäädäntö, politiikka ja ohjelmat mukaan lukien, vaikutukset naisten ja miesten kannalta arvioidaan jo suunnitteluvaiheessa kaikilla alueilla ja tasoilla. Se on strategia, jolla naisille ja miehille tärkeät asiat ja heidän kokemuksensa liitetään oleelliseksi osaksi poliittisten toimenpiteiden ja ohjelmien suunnittelua, toimeenpanoa, seurantaa ja arviointia kaikilla poliittisen, taloudellisen ja sosiaalisen elämän aloilla niin, että eriarvoisuutta ei pidetä yllä vaan naiset ja miehet hyötyvät niistä yhtäläisesti. Perimmäisenä tavoitteena on tasavertaisuus.”

² Sukupuolinäkökulman sisällyttäminen budjetointiin: ”Sukupuolinäkökulman sisällyttäminen budjetointiin on sukupuolen valtavirtaistamisen sovellus budjetointiprosessissa. Se merkitsee budjettien analysointia sukupuolinäkökulmasta, jolloin sukupuolinäkökohta otetaan huomioon budjetointiprosessin kaikilla tasoilla ja tulot ja menot rakennetaan uudelleen sukupuolten tasa-arvoa edistävällä tavalla.”

OSA II

PERUSKIRJAN JA SEN SITOUUMUKSIEN TOTEUTTAMINEN

Tämän peruskirjan allekirjoittaja toteuttaa seuraavat yksilöidyt vaiheet peruskirjan edellytysten toteuttamiseksi:

- (1) Jokainen tämän peruskirjan allekirjoittaja laatii ja ottaa käyttöön tasa-arvosuunnitelman kohtuullisen ajan kuluessa (kuitenkin viimeistään kahden vuoden kuluessa) peruskirjan allekirjoittamisesta ja sen jälkeen toteuttaa suunnitelman.
- (2) Tasa-arvosuunnitelmassa esitetään allekirjoittajan tavoitteet ja ensisijaiset panopistealueet, suunnitellut toimenpiteet ja toteuttamiseen varattavat resurssit, joiden avulla peruskirjaa ja sen sitoumuksia pannaan täytäntöön. Suunnitelmassa esitetään myös toteutusaikataulu. Jos allekirjoittajalla on jo tasa-arvosuunnitelma, allekirjoittaja tarkistaa suunnitelman varmistaakseen, että suunnitelma kattaa peruskirjan olennaiset asiat.
- (3) Jokainen allekirjoittaja toteuttaa laajan kuulemismenettelyn ennen tasa-arvosuunnitelman käyttöönottoa. Kun suunnitelma on hyväksytty, se jakelee sen ja levittää siitä tietoa laajasti. Allekirjoittaja myös raportoi säännöllisesti suunnitelman toteutuksen etenemisestä.
- (4) Jokainen allekirjoittaja tarkistaa tarvittaessa tasa-arvosuunnitelmansa ja laatii uuden suunnitelman seuraavaa kautta varten.
- (5) Jokainen allekirjoittaja sitoutuu periaatteessa toimimaan yhteistyössä peruskirjan toteutumisen etenemisen arvioinnissa. Allekirjoittaja sitoutuu myös kuntien ja alueiden kokemuksen ja tiedonvaihtoon kaikkialla Euroopassa oppimaan toisiltaan tehokkaita keinoja, joiden avulla voidaan toteuttaa naisten ja miesten parempi tasa-arvo. Se myös antaa tasa-arvosuunnitelmansa ja muut olennaiset julkiset materiaalit käyttöön tätä tarkoitusta varten.
- (6) Jokainen allekirjoittaja ilmoittaa Euroopan kuntien ja alueiden liitolle, CEMR:lle kirjallisesti siitä, että se on allekirjoittanut peruskirjan, sekä allekirjoittamispäivän ja yhteyshenkilön tulevia peruskirjaan liittyviä asioita varten.

OSA III

DEMOKRAATTINEN VASTUU

1 artikla

- (1) Allekirjoittaja tunnistaa, että naisten ja miesten oikeus tasa-arvoon on demokratian olennainen edellytys ja ettei demokraattisella yhteiskunnalla ole varaa jättää ottamatta huomioon naisten taitoja, tietoja, kokemusta ja luovuutta. Tämän vuoksi sen on varmistettava eri taustaryhmiin ja ikäryhmiin kuuluvien naisten mukaanotto, edustus ja osallistuminen politiikan ja julkisen päätöksenteon kaikilla alueilla.
- (2) Allekirjoittaja vastaa demokraattisesti valittuna toimielimenä asukkaidensa ja alueensa hyvinvoinnin edistämisestä ja sitoutuu tämän vuoksi edistämään tämän periaatteen käytännön toteuttamista kaikilla toiminta-alueillaan – paikallisyhteisön demokraattisena johtajana, palvelujen tarjoajana ja ostajana, suunnittelu- ja säätelyviranomaisena sekä työnantajana.

POLIITTINEN ROOLI

2 artikla – Poliittinen edustus

- (1) Allekirjoittaja hyväksyy naisten ja miesten yhtäläiset oikeudet äänestää, asettua ehdolle ja tulla valituksi luottamustehtävään.
- (2) Allekirjoittaja hyväksyy naisten ja miesten yhtäläiset oikeudet osallistua politiikan määrittelyyn ja toteuttamiseen, toimia julkisessa tehtävässä sekä toteuttaa kaikkia julkisia tehtäviä hallinnon kaikilla tasoilla.
- (3) Allekirjoittaja hyväksyy tasapainoisen edustuksen periaatteen kaikissa vaaleilla valituissa ja julkisissa päätöksentekokelemissä.
- (4) Allekirjoittaja sitoutuu ryhtymään kaikkiin kohtuullisina pidettäviin toimenpiteisiin edellä mainittujen oikeuksien ja periaatteen toteuttamiseksi. Näitä toimenpiteitä ovat muun muassa:
 - naisten kannustaminen rekisteröitymään äänestäjäksi, käyttämään äänioikeuttaan ja asettumaan ehdolle vaaleissa
 - poliittisten puolueiden ja ryhmien kannustaminen ottamaan käyttöön naisten ja miesten tasapainoisen edustuksen periaatteen ja toteuttamaan sen

- tätä varten poliittisten puolueiden ja ryhmien kannustaminen ryhtymään kaikkiin laillisiin toimenpiteisiin, mukaan lukien kiintiöt, mikäli ne arvioidaan tarpeellisiksi, ehdokkaiksi valittavien ja tehtävään valittavien naisten määrän lisäämiseksi
- omien menettelyjen ja toimintavaatimusten sääteleminen siten, etteivät stereotyyppiset käyttäytymistavat ja kielelliset käytänteet tai ahdistelu häiritse mahdollisia ehdokkaita ja valittuja edustajia
- sellaisten toimenpiteiden ottaminen käyttöön, joiden avulla valitut edustajat pystyvät sopeuttamaan henkilökohtaisen elämänsä, työnsä ja julkisen toimintansa toisiinsa varmistamalla, että aikataulut, työskentelymenetelmät ja huollettavana olevien henkilöiden hoidon saatavuus auttavat kaikkia valittuja edustajia osallistumaan täysimääräisesti.

(5) Allekirjoittaja sitoutuu edistämään ja noudattamaan tasapuolisen edustuksen periaatetta omassa päätöksenteossään ja toimielimissä, joita se kuulee, ja ulkopuolisiin toimielimiin tehtävissä nimityksissä.

Jos viranomaisen käytettävissä ei kuitenkaan tällä hetkellä ole naisten ja miesten tasapuolista edustusta, se toteuttaa edellä sanotun periaatteella, joka ei ole nykyistä sukupuolitasapainoa epäedullisempi vähemmistönä olevan sukupuolen kannalta.

(6) Se sitoutuu lisäksi varmistamaan, ettei julkisia tai poliittisia tehtäviä, joihin se nimittää tai valitsee edustajan, ole rajoitettu tai niitä ei pidetä stereotyyppisten asenteiden vuoksi yhden sukupuolen normaalina roolina.

3 artikla – Osallistuminen politiikkaan ja yhteiskunnalliseen toimintaan

- (1) Allekirjoittaja hyväksyy, että kansalaisten oikeus osallistua julkisten asioiden hoitamiseen on demokratian perusperiaate, ja että naisilla ja miehillä on yhtäläinen oikeus osallistua alueensa, kuntansa ja paikallisyhteisönsä hallintoon ja julkiseen elämään.
- (2) Suhteessa julkiseen osallistumiseen allekirjoittaja sitoutuu varmistamaan naisten ja miesten yhtäläiset mahdollisuudet osallistua käytännössä esimerkiksi neuvoo-antavien komiteoiden, asukaslautakuntien, sähköisen osallistumisen tai osallistumisen suunnitteluharjoitusten avulla. Jos olemassa olevat osallistumisen keinot eivät johda tällaiseen tasapuolisuuteen, allekirjoittaja ryhtyy kehittämään ja testaamaan uusia menetelmiä.
- (3) Allekirjoittaja ryhtyy edistämään yhteisön kaikkien osien naisten ja miesten aktiivista osallistumista politiikkaan ja yhteiskunnalliseen toimintaan etenkin vähemmistöryhmiin kuuluvien naisten ja miesten osalta, jotka muuten voisivat jäädä toiminnan ulkopuolelle.

4 artikla – Julkinen sitoutuminen tasa-arvoon

- (1) Allekirjoittaja sitoutuu yhteisönsä ja alueensa demokraattisena johtajana ja edustajana julkisesti naisten ja miesten tasa-arvon periaatteeseen paikallishallinnossa esimerkiksi seuraavilla tavoilla:
- ilmoittamalla, että allekirjoittaja on allekirjoittanut tämän peruskirjan allekirjoittajan ylimmässä edustuselimessä käydyn keskustelun ja hyväksymisen jälkeen
 - ryhtymällä toteuttamaan tämän peruskirjan mukaisia sitoumuksiaan ja raportoimaan julkisesti ja säännöllisesti tasa-arvosuunnitelmansa toteutuksen etenemisestä
 - valvomalla, että allekirjoittaja ja sen valitut jäsenet noudattavat sukupuolten tasa-arvon osalta hyviä toimintakäytänteitä ja ylläpitävät niitä.
- (2) Allekirjoittaja kannustaa demokraattisen mandaattinsa avulla muita poliittisia ja julkisia toimielimiä, kansalaisjärjestöjä ja yhteiskunnan yksityisiä organisaatioita ryhtymään toimenpiteisiin, joiden avulla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon toteutuminen käytännössä.

5 artikla – Yhteistyö kumppanien kanssa tasa-arvon edistämiseksi

- (1) Allekirjoittaja toimii julkisen ja yksityisen alan sekä muiden sidosryhmien kanssa yhteistyössä naisten ja miesten paremman tasa-arvon edistämiseksi kaikilla elämänalueilla omalla alueellaan. Se pyrkii erityisesti hakeutumaan yhteistyöhön työmarkkinajärjestöjen kanssa tämän tavoitteen saavuttamiseksi.
- (2) Allekirjoittaja kuulee kumppanitoimielimiään ja -järjestöjä, työmarkkinajärjestöt mukaan lukien, kun se kehittää ja tarkistaa tasa-arvosuunnitelmiaan, sekä muissa tärkeissä tasa-arvoa koskevissa asioissa.

6 artikla – Stereotyyppien torjuminen

- (1) Allekirjoittaja sitoutuu torjumaan ja mahdollisuuksien mukaan estämään ennakkoluuloja, käytäntöjä ja sellaisen kielen ja kuvien käyttämistä, jotka perustuvat jommankumman sukupuolen ylivertaiseen tai alisteiseen asemaan tai naisten ja miesten stereotyyppiin rooleihin.
- (2) Allekirjoittaja varmistaa tätä varten, että sen oma julkinen ja sisäinen viestintä ovat täysin tämän sitoumuksen mukaista ja edistää positiivisia sukupuolikuvia ja esimerkkejä.
- (3) Allekirjoittaja auttaa myös henkilökuntaansa koulutuksen avulla ja muilla keinoin tunnistamaan ja poistamaan stereotyyppisiä asenteita ja käyttäytymistä ja säätelee tätä koskevia käyttäytymissääntöjä.

- (4) Allekirjoittaja toteuttaa naisten ja miesten välisen tasa-arvon saavuttamiseksi toimenpiteitä ja kampanjoita, joiden tarkoituksena on lisätä tietoisuutta sukupuolistereotyyppien haitallisesta vaikutuksesta.

7 artikla – Hyvä hallinto ja kuuleminen

- (1) Allekirjoittaja tunnustaa naisten ja miesten oikeuden saada asiansa käsiteltyksi tasapuolisesti, puolueettomasti, oikeudenmukaisesti ja kohtuullisen ajan kuluessa muun muassa seuraavien seikkojen osalta:
- oikeus tulla kuulluksi ennen sellaisen yksittäisen päätöksen tekemistä, joka voi vaikuttaa henkilöön haitallisesti, jos päätös tehdään
 - viranomaisen velvollisuus perustella päätöksensä
 - ihmisten oikeus saada itseensä vaikuttavat merkitykselliset tiedot.
- (2) Allekirjoittaja tunnustaa koko toimivaltansa alueella sen, että sen käytänteiden ja päätöksenteon laatua todennäköisesti parantaa niiden henkilöiden, joihin asia voi vaikuttaa, mahdollisuus tulla kuulluksi valmisteluvaiheessa, ja että on olennaisen tärkeää, että naisille ja miehille annetaan käytännössä tasapuolinen pääsy olennaisiin tietoihin ja tasapuolinen mahdollisuus reagoida.
- (3) Allekirjoittaja sitoutuu tätä varten ryhtymään tarvittaessa seuraaviin toimenpiteisiin:
- sen varmistaminen, että tietojen antamista koskevissa järjestelyissä otetaan huomioon naisten ja miesten tarpeet, mukaan lukien heidän mahdollisuutensa käyttää tieto- ja viestintätekniikkaa
 - sen varmistaminen, että kuulemisia tehtäessä kuulemismenettelyn pystyvät osallistumaan tasapuolisesti ne, joiden näkemykset todennäköisimmin jäävät kuulematta, ja että tämän varmistamiseksi toteutetaan lakisääteiset positiiviset toimenpiteet
 - tarvittaessa naisia koskevien erillisten kuulemistoimintojen toteuttaminen.

TASA-ARVON YLEINEN TOIMINTAKEHYS

8 artikla – Yleissitoumus

- (1) Allekirjoittaja tunnustaa, kunnioittaa ja edistää kaikilla alueilla, joilla se on toimivaltainen, naisten ja miesten väliseen tasa-arvoon liittyviä olennaisia oikeuksia ja periaatteita ja torjuu sukupuoleen liittyvää syrjintää.
- (2) Tässä luvussa esitetyt sitoumukset koskevat allekirjoittajaa vain silloin, kun ne tai niiden merkitykselliset osat kuuluvat allekirjoittajan lailliseen toimivaltaan.

9 artikla – Sukupuoliarviointi

- (1) Allekirjoittaja sitoutuu kaikilla alueilla, joilla se on toimivaltainen, toteuttamaan tämän artiklan mukaiset sukupuoliarvioinnit.
- (2) Allekirjoittaja sitoutuu tätä varten laatimaan ohjelman sukupuoliarviointien toteuttamista varten omien painopisteidensä, resurssiensa ja aikataulujensa mukaisesti. Ohjelma sisällytetään tasa-arvosuunnitelmaan tai otetaan siinä huomioon.
- (3) Sukupuoliarvioinneissa on oltava olennaisilta osin seuraavat vaiheet:
 - olemassa olevien politiikkojen, menettelyjen, käytäntöjen ja toimintamallien sekä käyttömäärien arviointi, jotta voidaan arvioida, paljastavatko ne epäoikeudenmukaista syrjintää, perustuvatko ne sukupuolistereotypioihin ja otetaanko niissä riittävän hyvin huomioon naisten ja miesten erityiset tarpeet
 - resurssien, sekä taloudellisten että muiden, kohdistuksen arviointi edellä mainituista syistä
 - ensisijaisten tavoitteiden ja tarvittaessa päämäärien määrittäminen, jotta voidaan käsitellä näiden arviointien seurauksena esiin nousseet olennaiset kysymykset ja kehittää palvelujen tarjontaan tunnistettavissa olevia parannuksia
 - kaikkien merkittävien uusien tai muutettavien käytäntöjen, menettelyjen ja resurssien kohdennuksen muutosten arvioinnin tekeminen varhaisessa vaiheessa, jotta voidaan tunnistaa niiden mahdolliset vaikutukset naisiin ja miehiin ja tehdä lopulliset päätökset tämän arvion perusteella
 - moninkertaisen syrjinnän kohteeksi tai heikompaan asemaan joutuvien tarpeiden tai etujen ottaminen huomioon.

10 artikla - Moninkertainen syrjintä tai heikompi asema

- (1) Allekirjoittaja tunnustaa, että syrjintä, joka perustuu esimerkiksi sukupuoleen, rotuun, etniseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, geneettisiin ominaisuuksiin, kieleen, uskontoon tai vakaumukseen, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen vähemmistöön kuulumiseen, varallisuuteen, syntyperään, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen, on kiellettyä.
- (2) Allekirjoittaja tunnustaa lisäksi, että tästä kiellosta huolimatta monet naiset ja miehet kärsivät moninkertaisesta syrjinnästä tai haitallisesta asemasta, mukaan lukien sosioekonominen haitallinen asema, joka vaikuttaa välittömästi heidän kykynsä harjoittaa muita tässä peruskirjassa määritettyjä ja siinä mainittuja oikeuksia.
- (3) Allekirjoittaja sitoutuu ryhtymään kaikilla alueilla, joilla se on toimivaltainen, kaikkiin kohtuullisiin toimenpiteisiin moninkertaisen syrjinnän tai haitallisen aseman torjumiseksi seuraavat keinot mukaan lukien:
 - sen varmistaminen, että moninkertaisen syrjinnän tai haitallisen aseman kysymyksiä käsitellään sen tasa-arvosuunnitelmassa ja sukupuoliarvioinneissa
 - sen varmistaminen, että moninkertaiseen syrjintään tai haitalliseen asemaan liittyvät asiat otetaan huomioon, kun ryhdytään tämän peruskirjan muiden artiklojen mukaisiin toimiin tai toimenpiteisiin
 - julkisten tiedotuskampanjoiden toteuttaminen stereotyyppien torjumiseksi ja tasapuolisen kohtelun edistämiseksi niille naisille ja miehille, jotka voivat kärsiä moninkertaisesta syrjinnästä tai haitallisesta asemasta
 - erityistoimenpiteiden toteuttaminen maahanmuuttajanaisten ja -miesten erityistarpeiden ottamiseksi huomioon.

TYÖNANTAJAROOI

11 artikla

- (1) Allekirjoittaja tunnustaa työnantajan roolissaan naisten ja miesten oikeuden tasa-arvoon kaikissa työhön liittyvissä näkökohdissa, työn järjestäminen ja työolosuhteet mukaan lukien.
- (2) Allekirjoittaja tunnustaa oikeuden ammatillisen, yhteiskunnallisen ja yksityisen elämän yhteensovittamiseen ja oikeuden ihmisarvoon ja turvallisuuteen työpaikalla.

- (3) Allekirjoittaja sitoutuu ryhtymään kaikkiin kohtuullisena pidettäviin toimenpiteisiin edellä mainittujen oikeuksien tukemiseksi, mukaan lukien sen laillisten oikeuksien mukainen positiivinen toiminta.
- (4) Edellä 3 kohdassa tarkoitettuja toimenpiteitä ovat muun muassa seuraavat:
- (a) Allekirjoittajan organisaatiossa työskentelyyn liittyvien linjausten ja menettelyjen tarkistaminen, henkilöstöpolitiikkaa koskevan tasa-arvosuunnitelman laatiminen ja toteuttaminen siten, että epätasa-arvoiset asiat käsitellään kohtuullisen ajan kuluessa ja siten, että seuraavat asiat tulevat käsitellyiksi:
- tasa-arvoinen palkkaus, mukaan lukien sama palkka samanarvoisesta työstä
 - järjestelyt palkan, korvausten, palkkajärjestelmien ja eläkkeiden arviointia varten
 - toimenpiteet, joiden avulla varmistetaan oikeudenmukaiset ja avoimet ylenemis- ja urakehitysmahdollisuudet
 - toimenpiteet, joiden avulla varmistetaan naisten ja miesten tasapuolinen edustus kaikilla tasoilla ja käsitellään erityisesti mahdollinen epätasapaino hallinnon ylemmillä tasoilla
 - toimenpiteet, joiden avulla käsitellään mahdollinen töiden jakautuminen sukupuolen mukaan ja kannustetaan työntekijöitä ottamaan vastaan muita kuin sukupuolen mukaan perinteisiä töitä
 - oikeudenmukaisen rekrytoinnin varmistavat toimenpiteet
 - toimenpiteet, joiden avulla varmistetaan asianmukainen, terveellinen ja turvallinen työympäristö
 - työntekijöiden ja heidän ammattiyhdistyöksensä kuulemismenettelyt, joissa varmistetaan naisten ja miesten tasapuolinen osallistuminen kaikkiin kuulemis- tai neuvottelutoimiin.
- (b) Työpaikan sukupuolisen häirinnän torjuminen ilmoittamalla selvästi, että tällainen käyttäytyminen ei ole hyväksyttävää, tukemalla uhreja, ottamalla käyttöön ja toteuttamalla avoimet käytännöt häirintään syyllistyneiden käsittelemiseksi ja asiaa koskevan tietoisuuden parantaminen;
- (c) Henkilöstörakenteen muuttaminen organisaation kaikilla tasoilla siten, että se heijastelee asukkaiden sosiaalista, taloudellista ja kulttuurista monimuotoisuutta;
- (d) Ammatillisen, sosiaalisen ja yksityisen elämän toisiinsa sovittamisen tukeminen:
- ottamalla käyttöön käytännöt, jotka tarvittaessa sallivat työajan muutokset ja järjestelyt työntekijöiden huollettavana olevien henkilöiden hoitamiseksi

- kannustamalla miehiä käyttämään oikeuttaan vapaaseen huollettavanaan olevien henkilöiden hoitamista varten.

JULKISET HANKINNAT JA SOPIMUKSET

12 artikla

- (1) Allekirjoittaja hyväksyy, että sillä on vastuu edistää naisten ja miesten tasa-arvoa toteuttaessaan tehtäviä ja velvollisuuksia, jotka liittyvät julkisiin hankintoihin, tuotteiden toimittamista, palvelujen tarjoamista tai töiden tekemistä koskevat sopimukset mukaan lukien.
- (2) Allekirjoittaja hyväksyy, että tämä vastuu on erityisen merkittävä silloin, kun allekirjoittaja ehdottaa sopimuksen tekemistä toisen oikeushenkilön kanssa sellaisen yleisölle merkittävän palvelun tarjoamisesta, josta allekirjoittajalla on laillinen vastuu. Tällaisissa tapauksissa allekirjoittaja varmistaa, että sopimuksen saavalla oikeushenkilöllä (sen omistussuhteista riippumatta) on samat vastuu varmistaa tai edistää naisten ja miesten välinen tasa-arvo kuin allekirjoittajalla olisi, jos se olisi tarjonnut palvelun suoraan.
- (3) Allekirjoittaja sitoutuu lisäksi toteuttamaan seuraavat toimenpiteet, jos se pitää sitä tarpeellisena:
 - (a) olennaisten sukupuolivaikutusten ja tasa-arvon laillisen edistämisen mahdollisuuksien ottaminen huomioon kaikissa merkittävässä sopimuksissa
 - (b) sen varmistaminen, että sopimuksen määrittelytekstissä otetaan huomioon sopimuksen sukupuolten väliseen tasa-arvoon liittyvät tavoitteet
 - (c) sen varmistaminen, että sopimuksen muissa sopimusehdoissa otetaan huomioon nämä tavoitteet huomioon ja ne sisällytetään ehtoihin
 - (d) ottaa käyttöön Euroopan unionin julkisia hankintoja koskevien säädöksen pohjalta sosiaaliin näkökohtiin perustuvia kriteereitä,
 - (e) lisätä hankinnoista vastaavan henkilökunnan tietoisuutta työhönsä liittyvästä sukupuolien välisen tasa-arvon ulottuvuudesta esimerkiksi tätä varten annettavan koulutuksen avulla
 - (f) sen varmistaminen, että pääsopimuksen ehdoissa edellytetään alihankkijoita noudattamaan olennaisia velvollisuuksia, jotka koskevat naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistämistä.

PALVELUNTARJOAJAROLI

13 artikla – Koulutus ja elinikäinen oppiminen

- (1) Allekirjoittaja tunnustaa kaikkien ihmisten oikeuden koulutukseen ja tunnustaa lisäksi kaikkien ihmisten oikeuden saada ammatillista koulutusta ja jatkokoulutusta. Allekirjoittaja tunnustaa koulutuksen elintärkeän roolin elämän kaikissa vaiheissa todella tasapuolisten mahdollisuuksien tarjoajana, elämän ja työn kannalta olennaisten taitojen tarjoajana ja uusien ammatillisen kehittymisen mahdollisuuksien tarjoajana.
- (2) Allekirjoittaja sitoutuu toimivaltansa mukaisesti varmistamaan naisten ja miesten, tyttöjen ja poikien tasapuolisen pääsyn koulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen ja jatkokoulutukseen tai edistämään sitä.
- (3) Allekirjoittaja tunnustaa tarpeen poistaa naisten ja miesten rooleja koskevat stereotyyppiset käsitykset kaikista koulutusmuodoista. Se ryhtyy tätä varten tarvittaessa seuraaviin toimenpiteisiin tai edistää niitä:
 - koulutusmateriaalien, koulujen ja muiden oppilaitosten koulutusohjelmien ja opetusmenetelmien tarkistaminen sen varmistamiseksi, että niissä torjutaan stereotyyppisiä asenteita ja käytäntöjä
 - erityistoimenpiteiden toteuttaminen kannustamiseksi muihin kuin perinteisiin uravalintoihin
 - sellaisten elementtien erityinen sisällyttäminen kansalaistaidon kursseihin ja kansalaisuus- ja koulutukseen, jossa painotetaan naisten ja miesten tasapuolisen osallistumisen merkitystä demokraattisissa prosesseissa.
- (4) Allekirjoittaja tunnustaa, että koulujen ja muiden oppilaitosten hallintatapa on merkittävä malli lapsille ja nuorille. Se ryhtyy tätä varten edistämään naisten ja miesten tasapuolista edustusta kaikilla koulujen hallinnan ja hallinnon tasoilla.

14 artikla – Terveys

- (1) Allekirjoittaja tunnustaa kaikkien oikeuden hyvään fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen ja vahvistaa, että naisten ja miesten pääsy tasokkaaseen terveyden- ja sairaanhoitoon sekä ennaltaehkäisevään terveydenhoitoon on välttämätöntä tämän oikeuden toteutumisen kannalta.
- (2) Allekirjoittaja tunnustaa, että naisten ja miesten erilaiset tarpeet on otettava huomioon varmistettaessa naisten ja miesten tasapuoliset mahdollisuudet hyvään terveyteen ja sairaanhoito- ja terveystalouteen. Se tunnustaa lisäksi, etteivät nämä tarpeet johdu vain biologisista eroista, vaan myös elin- ja työolosuhteiden eroista ja stereotyyppisistä asenteista ja oletuksista.

(3) Allekirjoittaja sitoutuu ryhtymään vastuualueillaan kaikkiin kohtuullisiin toimenpiteisiin asukkaidensa mahdollisimman hyvän terveyden tason edistämiseksi ja varmistamiseksi. Se ryhtyy tätä varten tarvittaessa seuraaviin toimenpiteisiin tai edistää niitä:

- sukupuolipohjaisen lähestymistavan ottaminen huomioon terveys- ja sairaanhoitopalvelujen suunnittelussa, resursoinnissa ja tarjoamisessa
- sen varmistaminen, että terveyttä edistävässä toimenpiteessä, terveellisen ruokavalion ja liikunnan merkityksen kannustamiseen tähtäävät toimenpiteet mukaan lukien, on otettava huomioon naisten ja miesten erilaiset tarpeet ja asenteet
- sen varmistaminen, että terveysalan työntekijät, terveyden edistämiseen osallistuvat henkilöt mukaan lukien, tunnustavat sen, miten sukupuoli vaikuttaa sairaanhoitoon ja terveydenhoitoon, ja ottavat huomioon naisten ja miesten erilaiset kokemukset hoidosta
- sen varmistaminen, että naiset ja miehet pystyvät saamaan käyttöönsä asianmukaiset terveyteen liittyvät tiedot.

15 artikla – Sosiaalihuolto ja -palvelut

(1) Allekirjoittaja tunnustaa sen, että jokaisella ihmisellä on oikeus saada tarvittavat sosiaalipalvelut ja hyötyä sosiaaliavusta sitä tarvitessaan.

(2) Allekirjoittaja tunnustaa sen, että naisten ja miesten tarpeet ovat erilaiset, mikä voi johtua heidän sosiaalisen ja taloudellisen tilanteensa eroista ja muista tekijöistä. Varmistaakseen, että naisilla ja miehillä on yhtäläinen pääsy sosiaalihuoltoon ja -palveluihin, allekirjoittaja ryhtyy kaikkiin kohtuullisena pidettäviin toimenpiteisiin seuraavien varmistamiseksi:

- sukupuolipohjaisen lähestymistavan ottaminen huomioon sosiaalihuollon ja -palvelujen suunnittelussa, resursoinnissa ja tarjoamisessa
- sen varmistaminen, että sosiaalihuollon ja -palvelujen tarjoamiseen osallistuvat tunnustavat ne tavat, joilla sukupuoli vaikuttaa palveluihin ja ottavat huomioon naisten ja miesten erilaiset kokemukset kyseisestä huollosta.

16 artikla – Lastenhoito

(1) Allekirjoittaja tunnustaa, että hyvälaatuinen, kohtuullisen hintaisella lastenhoidolla, joka on kaikkien vanhempien ja huoltajien käytettävissä heidän taloudellisesta tilanteestaan riippumatta, on olennainen merkitys naisten ja miesten todellisen tasa-arvon edistämiseksi ja siinä, että työ, julkinen elämä ja yksityinen elämä on mahdollista sovittaa toisiinsa. Allekirjoittaja tunnustaa myös tällaisen lastenhoidon

vaikutuksen paikallisyhteisön ja koko yhteiskunnan taloudelliseen ja yhteiskunnalliseen elämään.

- (2) Allekirjoittaja sitoutuu pitämään yhtenä ensisijaisista tavoitteistaan tällaisen lastenhoidon tarjoamista ja edistämistä joko suoraan tai muun palveluntarjoajan välityksellä. Se ryhtyy lisäksi kannustamaan muita osapuolia tarjoamaan tällaista lastenhoitoa, mukaan lukien paikallisten työnantajien tarjoama tai tukema lastenhoito.
- (3) Allekirjoittaja tunnustaa edelleen, että lasten kasvattaminen edellyttää vastuun jakamista miesten ja naisten kesken ja koko yhteiskunnassa, ja ryhtyy torjumaan sukupuolistereotypiaa, jossa lastenhoitoa pidetään ensisijaisesti naisten tehtävänä tai vastuuna.

17 artikla – Muiden huollettavana olevien henkilöiden hoito

- (1) Allekirjoittaja tunnustaa, että naisilla ja miehillä on vastuita hoitaa muita huollettavana olevia henkilöitä kuin lapsia, ja että tämä vastuu voi vaikuttaa heidän kykyynsä osallistua täysimääräisesti taloudelliseen ja yhteiskunnalliseen elämään.
- (2) Allekirjoittaja tunnustaa edelleen, että tällaiset hoitovastuut ovat epäsuhtaisesti naisten vastuulla ja estävät näin ollen naisten ja miesten tasa-arvoa.
- (3) Allekirjoittaja sitoutuu torjumaan tätä epätasapainoa tarpeen mukaan seuraavilla keinoilla:
 - määrittämällä laadukkaan, kohtuullisen hintaisen huollettavana olevien henkilöiden hoidon tarjoamisen suoraan tai jonkin palveluntarjoajan välityksellä yhdeksi ensisijaiseksi tavoitteeksi
 - tuen tarjoaminen hoitovastuunsa vuoksi sosiaalisesta eristymisestä kärsiville ja heidän mahdollisuuksien edistäminen
 - kampanjoiminen sitä stereotyyppiä vastaan, jossa oletetaan, että huollettavana olevien henkilöiden hoitaminen on ensisijaisesti naisten vastuulla.

18 artikla – Sosiaalinen osallisuus

- (1) Allekirjoittaja tunnustaa, että kaikilla on oikeus suojaan köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä vastaan, ja lisäksi että naiset joutuvat yleensä todennäköisemmin sosiaalisen syrjäytymisen uhriksi, koska heillä on miehiä heikompi pääsy resursseihin, tavaroihin, palveluihin ja mahdollisuuksiin.
- (2) Allekirjoittaja ryhtyy tämän vuoksi kaikilla palvelu- ja toiminta-alueillaan ja työssä työmarkkinajärjestöjen kanssa koordinoitun kokonaissuunnitelman kuuluviin toimenpiteisiin

- edistääkseen kaikkien sosiaalisesti syrjäytyneessä asemassa tai köyhyydessä elävien tai joilla on vaara joutua tällaiseen asemaan tehokasta pääsyä työhön, asuntoihin, opetukseen, koulutukseen, kulttuuriin, tieto- ja viestintätekniikkaan, sosiaaliapuun ja terveydenhoitoon
- tunnistaakseen sosiaalisesta syrjäytymisestä kärsivien naisten erityiset tarpeet ja asema
- edistääkseen maahanmuuttajanaisten ja -miesten integroitumista heidän erityiset tarpeensa huomioon ottaen.

19 artikla – Asuminen

- (1) Allekirjoittaja tunnustaa oikeuden asuntoon ja vahvistaa, että pääsy hyvälaatuiseen asuntoon on yksi ihmisen kaikkein olennaisimmista tarpeista ja välttämätön yksikön ja hänen perheensä hyvinvoinnin kannalta.
- (2) Allekirjoittaja tunnustaa lisäksi, että naisilla ja miehillä on usein tiettyjä ja erityisiä asumiseen liittyviä tarpeita, jotka on otettava huomioon kaikilta osin. Näitä ovat esimerkiksi seuraavat tosiseikat:
 - (a) naisilla on keskimäärin vähemmän tuloja ja resursseja kuin miehillä, mistä syystä he tarvitsevat asuntoja, joihin heillä on varaa
 - (b) naiset ovat perheenpää useimmissa yksinhuoltajaperheissä, mistä johtuen heillä on tarvetta sosiaaliselle asuntotarjonnalle
 - (c) kodittomien henkilöiden joukossa yliedustettuina ovat usein haavoittuvaiset miehet.
- (3) Allekirjoittaja sitoutuu tätä varten tarvittaessa seuraaviin toimenpiteisiin:
 - (a) riittävän suurten ja riittävän laadukkaiden asuntojen ja asianmukaisen asuinympäristön ja tarjoaminen tai niihin pääsyn edistäminen kaikille ja välttämättömien palvelujen tarjoaminen
 - (b) sellaisten toimenpiteiden toteuttaminen, joiden avulla estetään kodittomuutta, ja etenkin avun tarjoaminen kodittomille tarpeen, haavoittuvaisuuden ja syrjimättömyyden arviointiperusteiden perusteella
 - (c) mahdolluuksiensa mukaisesti avustaminen asuntojen hinnan saattamiseksi sopivaksi niille, joilla ei ole riittävän paljon resursseja.
- (4) Allekirjoittaja sitoutuu myös varmistamaan tai edistämään naisten ja miesten tasapuolista oikeutta olla kotinsa vuokralainen, omistaja tai muu haltija ja käyttämään tätä varten valtaansa tai vaikutusvaltaansa sen varmistamiseksi, että

naisilla on yhtäläinen mahdollisuus saada lainoja ja muita taloudellisia tukimuotoja asunnon hankkimista varten.

20 artikla – Kulttuuri, urheilu ja virkistys

- (1) Allekirjoittaja tunnustaa kaikkien oikeuden osallistua kulttuurielämään ja nauttia taiteista.
- (2) Allekirjoittaja tunnustaa myös urheilun merkityksen yhteisön elämässä ja 14 artiklassa esitettyjen terveyttä koskevien oikeuksien varmistamisessa. Se tunnustaa myös, että naisilla ja miehillä on oikeus yhtäläiseen pääsyyn kulttuuri-, virkistys- ja urheilutoimintaan ja -tiloihin.
- (3) Allekirjoittaja tunnustaa, että naisilla ja miehillä voi olla kulttuurin, urheilun ja virkistysen suhteen erilaisia kokemuksia ja kiinnostuksenkohteita, ja että ne voivat johtua naisia ja miehiä koskevista stereotyyppisistä asenteista ja toimenpiteistä, ja sitoutuu sen vuoksi toteuttamaan tai edistämään tarvittaessa muun muassa seuraavia toimenpiteitä:
 - sen varmistaminen niin pitkälle kuin kohtuullista, että naisilla ja miehillä, pojilla ja tytöillä on käytettävissään yhtäläinen tarjonta ja pääsy urheilu-, virkistys- ja kulttuuritiloihin ja -toimintoihin
 - naisten ja miesten, poikien ja tyttöjen kannustaminen osallistumaan tasapuolisesti urheilu- ja kulttuuritoimintaan, myös niihin toimintoihin, joita on perinteisesti pidetty ensisijaisesti naisten tai miesten toimintana
 - taiteilijoiden ja kulttuuri- ja urheiluyhdistysten kannustaminen edistämään kulttuuri- ja urheilutoimintaa, joissa haastetaan naisia ja miehiä koskevat stereotyyppiset käsitykset
 - julkisten kirjastopalvelujen kannustaminen haastamaan sukupuolia koskevat stereotypiat kirjavalikoimassaan ja muissa materiaaleissa sekä mainostoiminnassa.

21 artikla – Turvallisuus

- (1) Allekirjoittaja tunnustaa jokaisen naisen ja miehen oikeuden oman henkilönsä turvallisuuteen ja liikkumisvapauteen ja sen, ettei näitä oikeuksia voida vapaasti tai tasapuolisesti käyttää, jos naiset tai miehet ovat vaarassa tai he eivät ole turvassa joko yksityisellä tai julkisella alueella tai jos he kokevat olevansa vaarassa tai turvattomina.
- (2) Allekirjoittaja tunnustaa myös, että naiset ja miehet kohtaavat osittain erilaisten velvollisuuksiensa tai elämäntyyliensä vuoksi usein erilaisia turvallisuuteen liittyviä ongelmia, jotka täytyy käsitellä.
- (3) Tästä syystä allekirjoittaja sitoutuu

- (a) analysoimaan sukupuolinäkökulmaa käyttäen tilastotiedot, jotka koskevat naisten ja miesten turvallisuuteen vaikuttavien tapahtumien (mukaan lukien yksilöön kohdistuvat vakavat rikokset) määrää ja rakenteita ja tarvittaessa mittaamaan rikoksia koskevan pelon muun turvattomuuden syyen määrän tai laadun
- (b) kehittämään ja toteuttamaan strategioita, politiikkoja ja toimia, mukaan lukien paikallisympäristön tilaa tai suunnittelua koskevat erityiset parannustoimet (esimerkiksi joukkoliikenteen risteyspaikat, pysäköintialueet tai katuvalaistus), tai poliisipalveluja ja vastaavia palveluja, jotka parantavat naisten ja miesten käytännön turvallisuutta sekä pyrkimään vähentämään heidän käsityksiään vaarasta ja turvattomuudesta.

22 artikla – Sukupuoleen perustuva väkivalta

- (1) Allekirjoittaja tunnustaa, että sukupuoleen perustuva väkivalta, joka kohdistuu suhteettomasti naisiin, on rikos ihmisen perusoikeuksia vastaan ja loukkaa ihmisten ihmisarvoa ja fyysistä ja psyykkistä eheyttä.
- (2) Allekirjoittaja tunnustaa, että sukupuoleen perustuva väkivalta on lähtöisin tekijän ajatuksesta, että yksi sukupuoli on toista arvokkaampi epätasa-arvoisessa valtasuhteessa.
- (3) Allekirjoittaja sitoutuu tämän vuoksi laatimaan ja vahvistamaan politiikkoja ja toimia sukupuoleen perustuvaa väkivaltaa vastaan, joita ovat esimerkiksi
- erityisten tukirakenteiden tarjoaminen uhreille tai tällaisten rakenteiden avustaminen
 - julkisten tietojen tarjoaminen jokaisella pääasiallisesti käytetyllä paikallisella kielellä alueella saatavana olevasta avusta
 - sen varmistaminen, että ammattihenkilökunta on saanut koulutusta uhrien tunnistamista ja tukemista varten
 - sen varmistaminen, että asian kannalta olennaisten palvelujen, kuten poliisin, terveyspalvelujen ja asuntoviranomaisten välillä toimii tehokas koordinaatio
 - mahdollisiin ja todellisiin uhreihin ja tekijöihin kohdistuvien, tietoisuutta lisäävien kampanjoiden ja koulutusohjelmien edistäminen.

23 artikla – Ihmiskauppa

- (1) Allekirjoittaja tunnustaa, että ihmiskaupparikos, joka kohdistuu suhteettomasti naisiin ja tyttöihin, on rikos ihmisen perusoikeuksia vastaan ja loukkaa ihmisten ihmisarvoa ja fyysistä ja psyykkistä eheyttä.

(2) Allekirjoittaja sitoutuu tämän vuoksi laatimaan ja vahvistamaan ihmiskaupan estämiseksi politiikkoja ja toimia, joita ovat tarpeen mukaan esimerkiksi

- tiedotuskampanjat ja tietoisuutta lisäävät kampanjat
- uhrien tunnistamisesta ja tukemisesta vastaavan ammattihenkilöstön koulutusohjelmat
- kysyntää vähentävät toimet
- asianmukaiset toimet uhrien auttamiseksi, muun muassa pääsy terveydenhoitoon, riittävä ja turvallinen asunto ja tulkkaukspalvelut.

KAAVOITUS JA KESTÄVÄ KEHITYS

24 artikla – Kestävä kehitys

- (1) Allekirjoittaja tunnustaa, että sen alueen tulevissa kaavoitus- ja suunnittelustrategioissa on kunnioitettava täysimääräisesti kestävän kehityksen periaatteita, mukaan lukien taloudellisten, sosiaalisten, ympäristöön liittyvien ja kulttuuristen ulottuvuuksien tasapuolinen integrointi ja myös erityisesti tarve naisten ja miesten tasa-arvon edistämiseen ja saavuttamiseen.
- (2) Allekirjoittaja sitoutuu tämän vuoksi ottamaan naisten ja miesten välisen tasa-arvon huomioon perusulottuvuutena kaikessa kaavoituksessa tai strategioiden laatimisessa alueensa kehittämiseksi kestävällä tavalla.

25 artikla – Kaupunki- ja aluesuunnittelu

- (1) Allekirjoittaja tunnustaa alue-, kuljetus-, talouskehitys- ja maankäyttöpolitiikkojen ja -suunnitelmien merkityksen sellaisten edellytysten luomisen kannalta, joissa voidaan saavuttaa täydellisemmin naisten ja miesten välinen tasa-arvo paikallishallinnossa.
- (2) Allekirjoittaja sitoutuu varmistamaan, että tällaisia politiikkoja ja suunnitelmia laadittaessa, hyväksyttäessä ja toteutettaessa
- otetaan täysin huomioon tarve edistää todellista tasa-arvoa paikalliselämän kaikilla alueilla
 - otetaan asianmukaisesti huomioon naisten ja miesten erityiset tarpeet esimerkiksi työn, palvelujen ja kulttuurielämän käytettävyyden, koulutuksen ja perhevastuiden suhteen paikallisten ja muiden tietojen perusteella, mukaan lukien allekirjoittajan omat sukupuoliarvioinnit

- otetaan käyttöön laadukkaat suunnitteluratkaisut, joissa otetaan huomioon naisten ja miesten erityiset tarpeet.

26 artikla – Liikkuminen ja liikenne

- (1) Allekirjoittaja tunnustaa, että liikkuminen ja liikennevälineiden saavutettavuus ovat olennainen edellytys, jotta naiset ja miehet pystyvät käyttämään monia oikeuksistaan, tehtävistään ja toiminnoistaan, mukaan lukien pääsy työhön, koulutukseen, kulttuuriin ja välttämättömiin palveluihin. Se tunnustaa myös, että kunnan tai alueen kestävyys ja menestys riippuu merkittävästi tehokkaasta, laadukkaasta liikenneinfrastruktuurista ja julkisista liikennepalveluista.
- (2) Allekirjoittaja tunnustaa lisäksi, että naisilla ja miehillä on usein käytännössä liikkumisen ja liikenteen osalta erilaiset tarpeet ja käyttötavat, jotka johtuvat esimerkiksi tuloista, hoitovastuista tai työajoista, ja että tästä syystä naiset muodostavat usein miehiä suuremman osan julkisen liikenteen käyttäjistä.
- (3) Tästä syystä allekirjoittaja sitoutuu
 - (a) ottamaan huomioon kaikki merkitykselliset liikkumista koskevat tarpeet ja liikenteen käytön käyttötavat sekä naisten että miesten osalta, kaupunki- ja maaseutuyhteisöön liittyvät tarpeet ja käyttötavat mukaan lukien
 - (b) varmistamaan, että viranomaisen alueen asukkaiden käytettävissä olevat liikennepalvelut auttavat täyttämään naisten ja miesten erityiset ja yhteiset tarpeet ja toteuttamaan naisten ja miesten todellisen tasa-arvon paikalliselämässä.
- (4) Allekirjoittaja sitoutuu lisäksi edistämään julkisten liikennepalvelujen lisääntyvää kehittämistä omalla alueellaan ja sille tulevissa palveluissa, mukaan lukien eri kulkumuotojen väliset yhteydet, jotta otetaan huomioon naisten ja miesten erityiset ja yhteiset tarpeet saada säännöllistä, kohtuuhintaista, turvallista ja käytettävissä olevaa kuljetusta ja osallistua sen kestäväan kehittämiseen.

27 artikla – Talouden kehitys

- (1) Allekirjoittaja tunnustaa, että tasapuolisen ja kestäväan taloudellisen kehityksen aikaansaaminen on olennainen osa menestyvää kuntaa tai aluetta ja että sen tällä alueella toteuttamat toimet ja palvelut voivat vaikuttaa merkittävästi naisten ja miesten tasa-arvon edistymiseen.
- (2) Allekirjoittaja tunnustaa tarpeen lisätä naisten työllisyyden osuutta ja laatua ja tunnustaa lisäksi, että pitkäaikaiseen työttömyyteen ja palkattomaan työhön liittyvän köyhyyden riski on erityisen korkea naisten osalta.

(3) Allekirjoittaja sitoutuu taloudelliseen kehitykseen liittyvissä toimissaan ja palveluissaan ottamaan kaikilta osin huomioon naisten ja miesten tarpeet ja kiinnostuksenkohteet sekä mahdollisuudet edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa ja toteuttaa tätä varten tarvittavat toimet. Näitä toimia voivat olla esimerkiksi

- naisyrittäjien avustaminen
- sen varmistaminen, että yritysten taloudellinen tuki ja muu tuki edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa
- naisharjoittelijoiden kannustaminen opettelemaan taitoja ja hankkimaan pätevyyskoulutusta tehtäviin, joita on perinteisesti pidetty miesten tehtävinä ja päinvastoin
- työnantajien kannustaminen ottamaan naisia työhön harjoittelijoina sellaisia taitoja, pätevyyskoulutusta ja tehtäviä varten, joita on perinteisesti pidetty miesten tehtävinä ja päinvastoin.

28 artikla – Ympäristö

- (1) Allekirjoittaja tunnustaa vastuunsa toimia alueensa ympäristön korkeamman suojelutason ja laadun parantamisen hyväksi, mukaan lukien paikalliset käytännöt, jotka koskevat jätteitä, melua, ilmanlaatua, biologista monimuotoisuutta ja vaikutusta ilmastonmuutokseen. Se tunnustaa naisten ja miesten tasapuolisen oikeuden hyötyä ympäristöä koskevista palveluistaan ja politiikoistaan.
- (2) Allekirjoittaja tunnustaa, että naisten ja miesten elämäntyyli ovat monesti erilaiset ja että naiset ja miehet voivat käyttää paikallisia palveluja ja julkisia tai avoimia tiloja eri tavoin tai kohdata erilaisia ympäristöongelmia.
- (3) Allekirjoittaja sitoutuukin ottamaan ympäristöpolitiikkoja ja -palveluja kehittäessään täysin ja yhtäläisesti huomioon naisten ja miesten erityiset tarpeet ja elämäntyyli sekä sukupolvien välisen solidaarisuuden periaatteen.

SÄATELIJÄROOLI

29 artikla – Paikallishallinto säätelyviranomaisena

- (1) Allekirjoittaja tunnustaa toteuttaessaan alueensa olennaisten toimien säätelytehtäviä ja -toimivaltoja tehokkaan säätelyn ja kuluttajansuojan merkittävän roolin paikallisten asukkaiden turvallisuuden ja hyvinvoinnin

varmistamisessa ja sen, että säätelyalaiset toimet voivat vaikuttaa eri tavoin naisiin ja miehiin.

- (2) Allekirjoittaja sitoutuu säätelytehtäväänsä toteuttaessaan ottamaan huomioon naisten ja miesten erityiset tarpeet, kiinnostuksenkohteet ja olosuhteet.

YSTÄVYSSUHTEET JA KANSAINVÄLINEN YHTEISTYÖ

30 artikla

- (1) Allekirjoittaja tunnustaa paikallis- ja aluehallintojen ystävyysuhteiden ja eurooppalaisen ja kansainvälisen yhteistyön merkityksen asukkaiden välisten suhteiden lähentämisessä ja vastavuoroisen oppimisen ja ymmärtämisen edistämässä valtion rajojen yli.
- (2) Allekirjoittaja sitoutuu ystävyysuhteita ja eurooppalaista ja kansainvälistä yhteistyötä koskevassa toiminnassaan
- ottamaan eri taustoista tulevat naiset ja miehet mukaan toimintaan yhtäläisesti
 - käyttämään ystävyysuhteitaan ja eurooppalaisia ja kansainvälisiä kumppanuussuhteitaan ympäristönä, jossa vaihdetaan kokemuksia naisten ja miesten tasa-arvoa koskevista asioista ja vastavuoroisesti opitaan niistä
 - integroimaan naisten ja miesten välisen tasa-arvon ulottuvuuden hajautettuihin yhteistyötoimiinsa.